

Norges vassdrags- og energidirektorat
Boks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Trondheim, 08.05.2015

Deres ref.:
[Deres ref.]

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2015/1278

Saksbehandler:
Roar A. Lund

Høringsuttalelse vedrørende justert plan til søknad om å bygge Gudåa kraftverk i Meråker kommune

Vi viser til mottatt kunngjøring fra NVE om høring for justert plan til søknad om å bygge Gudåa kraftverk i Meråker kommune. Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) har ved tidligere søknadsrunder for Gudåa kraftverk avgitt høringsuttalelse (jfr. høringsuttalelser av 28.10.2011 og 27.2.2012). NVE avholdt befarings- og utbyggingsområdet den 18.10.2010 og 29.-30.10.2011 med deltagelse fra bl.a. DN. Ved siste høringsrunde fikk søknaden avslag i NVEs vedtak av 20.12.2012, mens søknader om kraftutbygging i to nærliggende vassdrag (Reinåa og Sagelva), som samtidig ble behandlet, ble innvilget konsesjon. Vi viser også til Fylkesmannen i Nord-Trøndelags vurderinger av 6.5.2015 for den justerte søknaden for Gudåa kraftverk. Vår utsatte høringsuttalelse er etter avtale med saksbehandler i NVE.

Bakgrunn

I ny plan for Gudåa kraftverk er inntaket trukket ned fra kote 455 til ca. kote 355. Kraftverket er planlagt plassert på kote 105, noe som gir et brutto fall på 250 m. Maksimal og minste slukeevne er satt til henholdsvis 2,2 m³/s og 0,1 m³/s. Installert effekt vil ligge på 4,6 MW og midlere årsproduksjon på 11,2 GWh. Kraftverket er planlagt plassert i dagen rett nedstrøms Kvelvfossen og avløpet vil gå i kanal ut i elva ved foten av fossen. Det er planlagt en minstevannføring tilsvarende 5-percentilen, dvs. på 168 l/s om sommeren og 86 l/s om vinteren, for den 1600 m lange strekningen ovenfor kraftverket der vann blir fraført. Det vil bli bygget en inntaksdam i betong i 3-5 m høyde og 10 m lengde. Neddemt areal vil bli ca. 250 m². Vannet vil bli tatt inn i en rørgate på 1380 m, der 380 m er boret sjakt og de nederste 1000 m mot kraftverket er nedgravd rørgate. Massene fra boret sjakt planlegges deponert litt nedenfor påhugget for sjakten. Varig deponi av massene fra sjakta vil kreve et areal på 0,2-0,3 daa. Det kreves opprusting av 1500 m vei opp til påhugget for boret sjakt og det planlegges bygd ny vei på 130 m fram til kraftverket. Søker er Clemens kraft AS.

Miljødirektoratets vurdering

Vi ser behov for å understreke noen forhold ved utbyggingen som har konsekvenser som berører nasjonale og regionale naturverdier. Vår vurdering i det følgende tar utgangspunkt i effekter av det omsøkte tiltaket spesielt med hensyn på Stjørdalsvassdraget som nasjonalt laksevassdrag, landskapsverdier og friluftsliv.

Stjørdalsvassdraget som nasjonalt laksevassdrag

Stjørdalsvassdraget ble opprettet som et av 52 nasjonale laksevassdrag gjennom vedtak av St.prp.nr 32 (2006-2007) om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder.

Formålet med ordningen er å gi viktige laksebestander i Norge en særlig beskyttelse mot framtidige inngrep. Laksebestandene skal beskyttes mot inngrep og aktiviteter i vassdragene og i de nærliggende fjord- og kystområdene. Alle lakseførende deler av Stjørdalsvassdraget er undergitt beskyttelsesregimet for nasjonale lakevassdrag (NLV), dvs. også den 650 m lakseførende strekningen i Gudåa som her er av særlig interesse å vurdere for mulige påvirkninger av det omsøkte tiltaket. I henhold til beskyttelsesregimet for nasjonale laksevassdrag og fjorder kan det ikke gjennomføres vassdragsregulering som fører til endring av naturlig vannføring, vanntemperatur, vannkvalitet eller vandringsforhold på lakseførende strekning som er av nevneverdig negativ betydning for laksen (jfr. kapittel 6 i nevnte st.prop.).

I miljøutredningen til søknaden er lakseførende strekning i Gudåa vurdert til å ha stor verdi, mens tiltaket er vurdert til å ha liten negativ virkning og liten negativ konsekvens. Vi vil påpeke at det er noen forhold som ikke er tatt med i denne vurderingen. Det gjelder sannsynlig endring av vanntemperatur, næringstilgang, vandringsforhold og betydningen av kulpen under Kvelvfossen som oppholdsplass for voksenfisk på lakseførende strekning. Dersom man tar hensyn til disse påvirkningsfaktorene, blir virkningene av tiltaket betydelig mer negative enn det utredningen konkluderer med.

Det er en vanlig effekt at elvevann som ledes til rørgater i fjell og jord over lengre strekninger ikke får naturlig nedkjøling om vinteren og naturlig oppvarming om sommeren (også påpekt i søknadens kapittel 3.2). Tilløpsrøret som skal føre elvevannet til kraftverket har en lengde på 1500 m og løper ut i Gudåa øverst på anadrom strekning. Det foreligger ingen vurdering av konsekvensen av dette på produksjonen av anadrom fisk i Gudåa. Vi anser temperaturendring, især om sommeren som er ungfiskens vekstsesong, til å være mulig negativ. Dersom en temperaturøkning om vinteren fører til redusert eller bortfall av isdekke, vil en slik effekt ha en sannsynlig negativ effekt på ungfiskproduksjon. En slik sammenheng er mellom annet vist ved reguleringen i Altaelva og ved eksperimentelle studier. De mulige effektene vil sannsynligvis ikke påvirke hovedelva nedenfor utløpet av Gudåa.

Fraføring av vann på den 1600 m lange elvestrekningen ovenfor kraftverket vil i betydelige deler av året medføre redusert vanndekt areal og redusert bunndyrproduksjon selv om det her pålegges minstevannføring. Effekten av dette vil høyst sannsynlig være redusert drift av næringssemner til ungfisk av laks og ørret nedenfor utløpet av kraftverket. Nedstrøms drift av næringsdyr er i alminnelighet en vesentlig matkilde til slik fisk. Dette forholdet er ikke vurdert i søkers miljøutredning og er etter vår oppfatning av vesentlig betydning for vurderingen av virkning og konsekvens for fiskeproduksjonen på anadrom strekning i Gudåa.

I søkers utredning er vandringshinder for anadrom fisk i Gudåa fastslått til å være ved Kvennfossen som ligger 350 meter nedenfor planlagt kraftverk da det ikke ble funnet laksunger ovenfor fossen ved elfisket som ble utført sommeren 2010. Vi kan ikke slutte oss til denne konklusjonen. Vi har selv befart og vurdert fossefallet til å ha en så slakk fallgradient, især på høyre side oppstrøms, at voksen laksefisk bør kunne passere på høvelige vannføringer. I så måte mener vi å ha grunn til å hevde at strekningen ovenfor Kvennfossen i andre år også kan være oppvekstområde for lakseunger ettersom området både har egnet gytesubstrat og skjulmuligheter for ungfisk. I tillegg anser vi det for godt mulig at kulpen under Kvelvfossen, der utløpet fra kraftverket er planlagt, vil være en viktig oppholdsplass for voksenfisk, især i perioder med lavvann og fordi Gudåa nedstrøms har få kulper egnet til å gi skjul til voksenfisk. I laksevassdrag er det høyst vanlig at tydelige kulper ved vandringshinderet er en preferert oppholdsplass for voksenfisk. Slike kulper kan være særdeles viktig der det nedenfor er begrensede skjulmuligheter. Ved gytetiden slipper fisken seg nedstrøms for å gyte. Det er ingen nærmere beskrivelse eller figurativ framstilling i søknaden som er detaljert nok å forstå hvor i denne kulpen utløpet fra kraftverket skal legges. En plassering av dette ved utløpet eller

nedenfor kulpen, vil redusere vannvolumet i kulpen og desimere denne som oppholdsplass for voksenfisk.

I søknaden er forholdene beskrevet ovenfor verken undersøkt eller vurdert. Disse manglene tilsier at svakheter i kunnskapsgrunnlaget er av en slik karakter at kravene i Naturmangfoldlovens § 8 (om kunnskapsgrunnlaget) ikke er tilstrekkelig oppfylt for et viktig anliggende ved det omsøkte tiltaket. Derav følger det at lovens § 9 (føre-var-prinsippet) må vektlegges når vedtak skal fattes.

Fossene som landskaps- og opplevelseselementer

Vår høringsuttalelse av 27.2.2012 omfattet i tillegg til Gudå kraftverk også vurderinger for to andre kraftverkssøknader i sideelver til Stjørdalsvassdraget (Reinåa og Sagelva kraftverker) og med nær beliggenhet til Gudåa. I denne uttalelsen ble det påpekt at søknadene samlet sett for de tre kraftverkene er å anse som en omfattende utbygging som i sum har store negative effekter på naturmiljøet. Vi vektla at utbyggingsplanene berører direkte og indirekte nasjonalpark, landskapsverdier av særlig stor verdi og inngrepsfrie naturområder. I denne uttalelsen ble det gjort en samlet vurdering for landskaps- og opplevelsesmessig elementer da de omsøkte kraftverkene ligger i et område med et felles særpreg. Da Reinåa og Sagelva kraftverker ble innvilget konsesjon anser vi denne vurderingen til å ha forsterket aktualitet hva angår søknaden om Gudå kraftverk. Vi gjengir derfor vurderingen fra høringsuttalelsen av 27.2.2012 i følgende avsnitt (tekst innenfor hermetegn):

«Samlet for de tre utbyggingsprosjektene vil 5,4 km elvestrekning bli fraført vann som sluses til rørgater og kraftstasjoner. De tre sideelvene som berøres av planene har utløp i hovedelva innenfor en strekning på 5 km og ligger alle i et område der Stjørdalsvassdraget endrer natur fra en åpen elvedal til en V-dal med brattlendt terreng mot hovedelva. I dette partiet av vassdraget har hovedelva og sideelvene stor synlighet fra europavei 14 og togbanen (begge er sentrale trafikkåre til Sverige) som begge går nært inntil hovedelva over flere mil. På normale og store vannføringer karakteriseres dette vassdragsavsnittet av bekker og sideelver som renner ned langs dalsidene i fossefall. I Midt-Norge er det få steder der en finner denne typen vassdragsnatur, og især over kilometerlange strekninger som her er tilfelle. De tre elvene som her søkes regulert til kraftformål er av de større tilløpene til hovedelva i dette vassdragsavsnittet. Ved fraføring av vann i disse elvene vil fossenaturen miste sin prakt i store deler av året. Denne vassdragsnaturen kan dersom ønskelig ytterligere åpnes for innsyn fra europaveien ved en beskjeden hogst langs elvestrengene og tilgjengeligheten i turistsammenheng kan tilrettelegges ved å bedre avkjørings- og stopplasser for veifarende. Fossenaturen i alle tre elvene har i kraft av inntryksstyrke og nær tilgjengelighet et klart potensial til å utvikles som turistmål. Nærheten til fossene kan økes ved tilrettelegging eksempelvis i form av tillaging av stier og i tilfellet Sagelva en tillaging av en hengebru fra veisiden over hovedelva.»

I søknaden for Gudå kraftverk foreligger det ikke utfyllende bildematerialer som viser hvordan den berørte delen av vassdraget framtrer på ulike vannføringer og foreslåtte minste vannføringer. Det foreligger heller ikke en vurdering av samlet belastning av tiltaket og tidligere inngrep på landskapsverdiene i dalføret (jfr. naturmangfoldloven § 10). Vi anser følgelig den samlede belastningen av inngrepet til å være mangelfullt kommunisert. For Gudåa vil vi ellers påpeke at Kvelvfossen er et betydelig landskapselement. Den har stor inntryksstyrke selv på normale vannføringer. Den er lett tilgjengelig da vei går fram til fossen. Ved en eventuell regulering vil den miste sin prakt i store deler av året. Det samme gjelder flere andre fossefall på strekningen som fraføres vann. I miljøutredningen til søknaden er landskapet som berøres ved reguleringen gitt middels verdi, effekten av tiltaket på landskapet er vurdert til middels negativ virkning og konsekvensen vurdert til middels negativ. Vi mener dette er en undervurdering av både verdi, virkning og konsekvens.

Vann og vassdrag er en sentral del av opplevelsen av norsk natur i forbindelse med friluftsliv og reiseliv. Vassdrag og fosser med stor inntryksstyrke er blant Norges mest besøkte attraksjoner. Norge har ratifisert den Europeiske Landskapsvernkonvensjonen (2004) som bl.a. har som mål å ivareta kvaliteten i landskapet. I nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (vedtatt ved kongelig resolusjon 24. juni 2011) står det: «Regjeringen forventer at fylkeskommunene og kommunene bidrar til økt bevissthet og kunnskap om landskapsverdier og ivaretar landskapshensyn i planleggingen. I denne sammenheng vil vi også minne om Olje- og Energidepartementets (OED) publikasjon "Retningslinjer for små kraftverk – til bruk for utarbeidelse av regionale planer og i NVEs konsesjonsbehandling" som uttrykker følgende (side 12): "Planene bør inneholde verdsetting av viktige forekomster av de landskapselementer som ofte berøres av småkraftutbygging; konsentrerte fallstrekninger, fosser og stryk. I tillegg til visuelle kvaliteter vil synligheten og egenskapene til det visuelle influensområdet være sentralt i verdsettingen. Eksempelvis vil synlighet fra bebyggelse og viktige ferdselsårer kunne være med på å øke verdien av en forekomst."

Miljødirektoratet mener at naturmangfoldloven § 10 må tillegges betydelig vekt ved vurdering av landskapsverdiene som berøres. Dette bør særlig vektlegges der flere utbyggingsprosjekter ligger i samme område, som ved foreliggende søknad, og der det også tidligere er gjennomført kraftutbygginger. Stjørdalsvassdraget er blant de vassdrag i Nord-Trøndelag som er mest berørt av vannkraftutbygging. På 1980-tallet ble den omfattende «Meråkerutbyggingen» gjennomført. Videre er det omsøkt og gitt tillatelser til ytterligere ca. 20 små kraftverk i vassdraget de siste 10-15 år.

Hensynet til større sammenhengende naturområder

Området som berøres av den planlagte kraftutbyggingen er en del av et større sammenhengende naturområde. Større sammenhengende naturområder er viktige som leveområder for arter som har store arealkrav eller som lett blir forstyrret av støy og menneskelig aktivitet. De har betydning for naturens evne til klimatilpasning og for at folk skal ha muligheter til lengre turer og annet friluftsliv i områder med liten grad av tilrettelegging. Intakte sammenhenger mellom store naturområder er viktige for den gradvise forflytningen av arter og livsmiljøer som skjer ved klimaendringer, ved siden av at de fungerer som ferdselskorridorer både for dyr og for turgåere.

Utviklingen i areal av inngrepsfrie naturområder er en etablert indikator for arealbruksutviklingen i Norge, og viser utviklingstrekk og status for store deler av de sammenhengende naturområdene med et urørt preg. I tillegg kan det finnes andre viktige sammenhengende områder som ikke faller inn under definisjonen for inngrepsfri natur, dvs. områder som ligger nærmere enn en kilometer fra tyngre tekniske inngrep. Dette kan for eksempel være intakte naturpregete korridorer som binder sammen større naturpregede naturområder.

Regjeringen er i ferd med å fjerne formelle bindinger til inngrepsfrie naturområder i regelverk. I Prop. 1 S (2014-2015) fra Klima- og miljødepartementet heter det likevel at det er «eit mål å ta vare på dei miljøverdiane som er knytt til dei større samanhengande naturområda». Miljødirektoratet mener bevaring av større sammenhengende naturområder er viktig for å nå alle de tre nasjonale målene for naturmangfold.

Forholdet til Skarvan og Roltdalen nasjonalpark

Den øvre delen av nedbørfeltet til Gudåa, og Sagelva der reguleringskonsesjon nylig er gitt, er en del av Skarvan og Roltdalen nasjonalpark. Korteste avstand fra planlagte inntak til rørgatene for Gudåa og Sagelva kraftverker til grensen for nasjonalparken er henholdsvis 3,3 km og 4,6 km. En tursti inn til nasjonalparken går nært opp til Gudåa.

Nasjonalparken omfatter 442 km² av området mellom Stjørdalsvassdraget i nord til Neavassdraget i sør. Omsøkte plan for Gudåa kraftverk berører ikke direkte områder innenfor nasjonalparken, men har

indirekte konsekvenser for opplevelsesverdien av nasjonalparken. Formålet med nasjonalparken er å ta vare på et urørt fjell- og skogområde typisk for regionen og sikre det biologiske mangfoldet med økosystemer, arter og bestander. I formålet er det videre uttrykt at allmennheten skal gis anledning til naturopplevelser gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

I randsonen nord og sør for nasjonalparken er det store hytteområder (spesielt i Meråker, Selbu og Tydal) som benyttes av folk fra Tronheimsområdet så vel som folk fra andre deler av Trøndelag. Det er et nettverk av merkede turløyper som går inn til turisthytter innenfor nasjonalparken som driftes av Trondhjems Turistforening. Årlig har disse hyttene besøk av mange tusen fjellvandrere (<http://www.turistforeningen.no>). Området har også god tilgjengelighet for allmennheten til jakt og fiske.

Hver for seg har vannkraftprosjektene (jfr. Gudåa og Sagelva) ikke vært gjenstand for krav til konsekvensutredning. Verdier og konsekvenser for landskap og friluftsliv er derfor ikke vurdert i sammenheng over et større område. Vi mener at besluttende myndighet må legge vekt på den samlede belastningen området er og vil bli utsatt for i tråd med naturmangfoldlovens § 10. Dette innebærer at alle typer inngrep og påvirkningsfaktorer som området er og vil bli utsatt for, må vurderes. Her gjelder spesielt hensynet til nasjonalparkens formål og funksjon ettersom prosjektene ligger i randsonen av denne og at en stor del av vannkraftressursene rundt nasjonalparken allerede er utnyttet (jfr. Meråkerutbyggingen i nord og Nea-utbyggingen i sør/sørøst). Dette bidrar til at de områdene som fremdeles framstår som urørte, har større verdi. Ytterligere kraftutbygging i randsonen til nasjonalparken vil kunne svekke opplevelsesverdien av nasjonalparken. Dette siden vassdraget det her gjelder også framstår som et område med et urørt preg og har en bevaringsverdig fossenatur.

Konklusjon

Utbyggingsplanen for Gudå kraftverk berører direkte og indirekte et nasjonalt laksevassdrag, en nasjonalpark, landskap av stor verdi, større sammenhengende naturområder og friluftsliv. Vi mener at konfliktpotensialet av utbyggingsplanene er så betydelig at vi anbefaler NVE å avslå konsesjon til det omsøkte prosjektet.

Hilsen

Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Yngve Svarte
Direktør arts- og vannavdelingen

Øyvind Walsø
seksjonsleder

Kopi til:

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag / Noerhte-Trööndelagen
fylhkenålma

Postboks 2600 7734 Steinkjer